



## تأثیر کمیته‌های حسابرسی بر ریسک مالی و اقتصادی تقاضای رمز ارزها شرکت‌ها

میرمحمد پوراقدم<sup>۱</sup>

دکتر تقی ترابی<sup>۲</sup> \*

دکتر عباس معمارنژاد<sup>۳</sup>

دکتر تیمور محمدی<sup>۴</sup>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۹

### چکیده

مسئله اصلی مورد بررسی در پژوهش حاضر، بررسی تأثیر کمیته‌های حسابرسی بر ریسک مالی و اقتصادی تقاضای رمز ارز در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای این منظور و به پیروی از محمد و همکاران (۲۰۲۲) در ابتدا به بررسی رابطه بین تخصص مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی با ریسک (ویژه و سیستماتیک) شرکت‌ها پرداخته شد و سپس اثر تعدیلی مالکیت خانوادگی بر این ارتباط مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در این مطالعه از اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله زمانی سال‌های یازده ساله بین سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۱ استفاده شده است و نمونه نهایی متشکل از ۱۴۱ شرکت بوده است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که در مجموع بین تخصص مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته‌های حسابرسی با ریسک شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. علاوه بر این، مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین تخصص مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت است.

**واژگان کلیدی:** تخصص مالی و حسابداری، استقلال، صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته‌های حسابرسی، ریسک شرکت.

<sup>۱</sup> دانشجوی دکتری، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران  
[m.poraghdam@iauctb.ac.ir](mailto:m.poraghdam@iauctb.ac.ir)

<sup>۲</sup> دانشیار، گروه اقتصاد، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول) [t.torabi@iauctb.ac.ir](mailto:t.torabi@iauctb.ac.ir)

<sup>۳</sup> استادیار، گروه اقتصاد، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران [a.memarnezhad@iauctb.ac.ir](mailto:a.memarnezhad@iauctb.ac.ir)

<sup>۴</sup> استاد، گروه اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران [t.mphammadi@atu.ac.ir](mailto:t.mphammadi@atu.ac.ir)

## ۱. مقدمه

یکی از ابزارهای راهبردی شرکتی که فعالیت‌های مربوط به فرآیند ریسک شامل شناسایی، ارزیابی، مدیریت و کنترل در آن نهادینه شده است، کمیته حسابرسی است (انجی و همکاران<sup>۱</sup>، ۲۰۱۲). به طوری که در بند ۱ ماده ۲ منشور کمیته حسابرسی، مدیریت ریسک به عنوان یکی از اهداف تشکیل این کمیته بیان شده است. همچنین بر اساس بند ۳ ماده ۶ این منشور نیز عنوان شده است که کسب اطمینان معقول از اثربخشی فرآیند مدیریت ریسک یکی از مسئولیت‌های کمیته حسابرسی است (سازمان بورس و اوراق بهادار، ۱۳۹۱). بنابراین، می‌توان کمیته حسابرسی را پارادایمی جدید در ادبیات راهبردی شرکتی در نظر گرفت که بر اساس الزامات و رهنمودها، دامنه مسئولیت‌های آن نسبت به سایر ساز و کارها با توجه به عدم اطمینان محیط تجاری در حال گسترش است.

بازنگری ادبیات کمیته حسابرسی نشان می‌دهد که این کمیته منجر به بهبود کیفیت افعال اعم از اجباری (هو و همکاران<sup>۲</sup>، ۲۰۰۱) و اختیاری (آختارودین و هارون<sup>۳</sup>، ۲۰۱۰)، هدفمند نمودن پرداخت‌هایی مانند تقسیم سود (بوشمن و اسمیت<sup>۴</sup>، ۲۰۰۱)، بهبود کنترل‌های داخلی (ژانگ و همکاران<sup>۵</sup>، ۲۰۰۷)، کاهش مدیریت سود (کوهن و زاروین<sup>۶</sup>، ۲۰۰۸)، کاهش درماندگی مالی (رحمت و اسکندر<sup>۷</sup>، ۲۰۰۹)، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی (آختارودین و هارون، ۲۰۱۰)، بهبود عملکرد (بانسال و شارما<sup>۸</sup>، ۲۰۱۶) محافظه‌کاری بیشتر (سولتان<sup>۹</sup>، ۲۰۱۵) و ... می‌شود. در همین ارتباط، آبرناتی و همکاران<sup>۱۰</sup> (۲۰۱۴) بر این عقیده است که ایفای نقش مطلوب کمیته حسابرسی مستلزم ترکیب مناسبی از ویژگی‌هایی است که اعضای این کمیته باید از آن‌ها برخوردار باشند. به عنوان نمونه، بازنگری ادبیات نشان می‌دهد که ویژگی استقلال اعضای کمیته حسابرسی منجر به

افزایش فرصت‌های رشد و کاهش گزارش زیان‌های متوالی (کلین<sup>۱۱</sup>، ۲۰۰۲) و همچنین بهبود افشاء و ارائه اطلاعات درباره وضعیت مالی شرکت‌هایی که با بحران مالی روبرو هستند (کارسلو و نیل<sup>۱۲</sup>، ۲۰۰۳) شده است. علاوه بر این، یکی دیگر از ویژگی‌هایی که بسیار مورد توجه پژوهشگران قرار گرفت، تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بوده که شواهدی از تأثیر مثبت آن بر واکنش سرمایه‌گذاران نسبت به قیمت‌سهم را نشان داده است (دیویدسون و همکاران<sup>۱۳</sup>، ۲۰۰۴).

ساختار مالکیت شرکت‌ها می‌تواند بسیار متنوع باشد و طیف وسیعی از سهامداران حقیقی و حقوقی می‌توانند در این ساختار ایفای نقش کنند. حضور سهامداران حقیقی از یک خانواده یا فامیل با در اختیار داشتن درصد بالای سهام و یا حضور آن‌ها در هیأت‌مدیره به نوعی خانوادگی بودن مالکیت شرکت را نشان می‌دهد در شرکت‌های خانوادگی به علت وجود سهامدار عمده حقیقی و یا وجود اعضای خانواده در هیأت‌مدیره، ممکن است سایر سهامداران این گمان را داشته باشند که منافع خانواده، به عنوان یکی از اصلی‌ترین ارکان تصمیم‌گیری برای شرکت، بر منافع سایر سهامداران در اولویت قرار گیرد (مهرآذین و همکاران، ۱۳۹۲). شرکت‌های خانوادگی به عنوان یکی از ساختارهای مالکیت، مدیریت و کنترل آن به وسیله یکی از اعضای خانواده انجام می‌شود، تعریف می‌شود. با توجه به آنچه در فوق ذکر شد، می‌توان به این مهم پی برد که شرکت‌های خانوادگی و مالکیت قابل توجه اعضای خانواده در این شرکت‌ها رواج بسیار زیادی دارد، اما اطلاعات بسیار کمی در مورد این گونه شرکت‌ها و در مورد انتخاب گزارشگری مالی در این شکل خاص از شرکت‌ها وجود دارد (خواجوی و همکاران، ۱۳۹۳).

<sup>8</sup> Bansal and Sharma

<sup>9</sup> Sultan

<sup>10</sup> Abernathy et al

<sup>11</sup> Clean

<sup>12</sup> Carlos and Neil

<sup>13</sup> Davidson et al

<sup>1</sup> Angie et al

<sup>2</sup> Ho et al

<sup>3</sup> Akhtaruddin and Harun

<sup>4</sup> Bushman and Smith

<sup>5</sup> Zhang et al

<sup>6</sup> Cohen and Zarvin

<sup>7</sup> Rahmat and Iskandar

گزارشگری مالی را برعهده دارد. کمیته حسابرسی یک کمیته فرعی تحت چارچوب حاکمیت شرکتی است که هیئت‌مدیره برخی از مسئولیت‌های نظارتی را به آن محول می‌کند (بذرافشان، ۱۳۹۵).

تخصص اعضای کمیته حسابرسی باعث می‌شود آنان روش‌های حسابرسی مناسبی را به کار گیرند و هم‌چنین قادر به شناسایی و پیشگیری ریسک‌های غیرمنتظره نیز باشند. این امر، ریسک حسابرسی را کاهش می‌دهد و موجب می‌شود تا مسئولیت حسابرس کمتر شود (نگروهو و فوآد، ۲۰۱۷). دیدگاه‌های کاربردی و نظری در بیشتر ادبیات تحقیقی بیان نمودند که تخصص مالی بیشتر در اعضای کمیته حسابرسی، کارایی کمیته فرعی را تقویت می‌نماید (مک‌دانیال و همکاران، ۲۰۰۲، کریشان و ویسواناتان، ۲۰۰۸، دالیوال و همکاران، ۲۰۱۰). مک‌مولن و راگوناندان<sup>۹</sup> (۱۹۹۶)، دریافتند که شرکت‌های تحت الزامات قانونی و یا صورت‌دهی مجدد گزارش‌های فصلی (۳ ماهه)، کمتر از حسابداران معتبر و مجاز در کمیته حسابرسی بهره می‌گرفتند. دفوند، هان و هو<sup>۱۰</sup> (۲۰۰۵)، پیشنهاد نمودند که تخصص مالی بیشتر کمیته حسابرسی کنترل درونی کلی شرکت را تقویت می‌نماید. کریشان و ویسواناتان (۲۰۰۸)، یک رابطه مثبت میان تخصص مالی کمیته حسابرسی و محافظه‌کاری حسابداری یافتند (سلتانان<sup>۱۱</sup>، ۲۰۱۵). دالیوال و همکاران (۲۰۱۰) و بکستر و کوتر<sup>۱۲</sup> (۲۰۰۹)، نتیجه گرفتند که یک رابطه مثبت میان وجود متخصصان مالی حسابداری در کمیته حسابرسی و کیفیت اقلام تعهدی شرکت وجود دارد. متخصصان مالی به‌عنوان افراد اصلی در کمیته حسابرسی قلمداد می‌شوند که مسئولیت بالاتری در قبال فرآیند گزارش‌دهی مالی دارند. این مسئولیت بالای آن‌ها به واسطه دانش و آگاهی بیشتر آن‌ها از امور مالی و مسائل

بیشتر شرکت‌های خانوادگی به جای ایجاد تضادهای بیشتر، تلاش زیادی برای بهبود رشد کسب و کار خود نشان می‌دهند. بنابراین، به دنبال نظریه اثر همسویی، شرکت‌های خانوادگی سعی می‌کنند تضاد منافع بین مدیریت شرکت خانوادگی و منافع اقلیت را با بهبود افشای اطلاعات و کیفیت سود به حداقل برسانند. در مطالعات مختلف، افشای مالی شرکت‌های خانوادگی به‌طور مثبت با انتصاب مدیران مستقل مرتبط است (مورک و یونگ، ۲۰۰۴). مطالعات اخیر در کشورهای توسعه یافته نیز شرکت‌های خانوادگی را با افشای اطلاعات و کیفیت درآمد بالاتر مرتبط می‌کند (علی و همکاران، ۲۰۰۷؛ وان حسین، ۲۰۰۹). به‌طور مشخص، کلید بهبود رابطه بین سهامداران خانوادگی و منافع اقلیت، افشای مکرر، به‌موقع و مؤثر است (تویون و احمد، ۲۰۱۶). افشای مؤثر درجه تعارض نمایندگی را به حداقل می‌رساند و منجر به همگرایی منافع بین اعضای خانواده و منافع اقلیت می‌شود. از آنجایی که جریان‌های مطالعاتی بر ریسک‌گریزی شرکت‌های خانوادگی متمرکز شده‌اند، این سوال مطرح می‌شود که آیا کمیته‌های حسابرسی در نظارت بر فعالیت‌های هیئت‌مدیره و به‌حداقل رساندن فعالیت‌های ریسک‌پذیر شرکت‌ها مؤثر هستند.

## ۲. مبانی نظری تحقیق

کمیته حسابرسی، یکی از سازوکارهایی است که انتظار می‌رود در راستای حفظ منافع گروه‌های مختلف استفاده‌کننده از اطلاعات حسابداری، مؤثر واقع شود. ایجاد و استفاده از این کمیته در پیشگیری از وقوع اعمال خلاف غیرقانونی، کنترل ریسک شرکت، بهبود فرآیند گزارشگری مالی و همچنین ارائه اطلاعات و گزارش‌های مالی شفاف و قابل اتکا مؤثر است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۹).

ویژگی‌های کمیته حسابرسی موجب عملکرد بهتر شرکت می‌شود. طبق نظریه نمایندگی، کمیته حسابرسی مسئولیت پاسخگویی به صاحبان سهام در نظارت بر فرآیند

<sup>7</sup> Krishnan & Weswanatan

<sup>8</sup> Dalival et al

<sup>9</sup> McMoulen & Ragonandan

<sup>10</sup> Defound, Han & Hou

<sup>11</sup> Seltana

<sup>12</sup> Bekster & Kouter

<sup>1</sup> Murk and Jung

<sup>2</sup> Ali et al

<sup>3</sup> Van Hossein

<sup>4</sup> Toyon and Ahmed

<sup>5</sup> Negroho and Fouad

<sup>6</sup> Mcdanial et al

مربوط به گزارش‌دهی است. برای مثال، سرینیواسان<sup>۱</sup> (۲۰۰۵)، نشان داد که متخصصان مالی کمیته‌ی حسابرسی در مقایسه با سایر اعضای کمیته‌ی حسابرسی، پس از وقوع عدم مؤفقیت و شکست در گزارش‌دهی مالی، بیشتر مستعد حذف و برکناری از هیأت مدیره هستند (سلطانا، ۲۰۱۵). بنابراین، اعضای کمیته‌ی حسابرسی که تخصص مالی دارند، مشوق و انگیزه‌ی بالاتری برای ترویج شیوه‌های محافظه-کاری حسابداری جهت حفظ سرمایه شهری، افزایش احتمال عضویت در هیأت مدیره و کاهش ریسک پیگرد قانونی دارند. به علاوه، یک عضو کمیته‌ی حسابرسی که دارای تخصص مالی است، به واسطه‌ی این که به کارگیری شیوه‌های حسابداری محافظه‌کارانه (شناسایی زود هنگام ضررها)، کمتر از شیوه‌های متهورانه از سوی سرمایه‌گذاران و قانون‌گذاران مورد انتقاد قرار می‌گیرند (شناسایی زود هنگام درآمد)، به حمایت از محافظه‌کاری حسابداری تشویق خواهد شد.

طبق یافته‌های باند<sup>۲</sup> (۲۰۰۸) هرچقدر محافظت از سرمایه‌گذار ضعیف‌تر باشد بیش سرمایه‌گذاری بیشتر، ارزش شرکت کمتر، نوسان بازده بالاتر و ریسک بیشتر می‌باشد. این‌ها همه در کنار هم باعث ایجاد مشکلات نمایندگی و در نهایت افزایش ریسک شرکت می‌گردد. هیأت‌مدیره‌های موثرتر و کارآمدتر می‌توانند حفاظت بیشتری از سرمایه‌گذاران داشته باشند و مطمئناً حاکمیت‌شرکتی بهتری دارند. این امر ریسک شرکت را کاهش می‌دهد. طبق یافته‌های آدامز و همکاران<sup>۳</sup> (۲۰۰۵) ریسک به نسبت قدرت مدیر عامل افزایش می‌یابد. هرچقدر مدیران حاکم‌تر و مسلط‌تر باشند تصمیمات غیر سیستماتیک و غیرمنطقی آن‌ها بیشتر خواهد شد. در چنین شرایطی هیأت‌مدیره‌ها عموماً ناکارآمد و بی‌تأثیر هستند و این ریسک را افزایش می‌دهد. روابط میان حاکمیت و ریسک هنوز چندان مشخص نیست. اما هرچه حاکمیت بیشتر باشد امکان سرمایه‌گذاری کم‌تر از حد بیشتر خواهد بود. طبق یافته‌های لی و همکاران<sup>۴</sup> (۲۰۱۳) یک رابطه معکوس میان ریسک و

حاکمیت شرکتی وجود دارد. طبق یافته‌های یونگر و همکاران<sup>۵</sup> (۲۰۱۸) تنوع هیأت‌مدیره باعث کاهش میزان ریسک سیستماتیک می‌گردد و دلیل این کاهش ریسک این است که هیأت‌مدیره متنوع از سیاست‌های مالی کم‌تر ریسکی و باثبات‌تر استفاده می‌کند. البته آن‌ها بر این عقیده هستند که وجود تنوع در هیأت‌مدیره باعث می‌شود تا اعضای هیأت‌مدیره ریسک‌پذیری موثر و کارآمد داشته باشند (بولکاران و همکاران<sup>۶</sup>، ۲۰۲۰).

ناصری طاهری و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی رابطه‌ی چرخه‌ی حیات شرکت با ریسک‌ویژه نوسانات جریان نقدی و عدم قطعیت اطلاعات پرداختند. بدین منظور، داده‌های ۱۳۲ شرکت برای هفت سال متوالی از سال ۱۳۸۹ تا سال ۱۳۹۵، گردآوری و مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار *Eviews* استفاده شده است. نتایج نشان داد در طول مراحل مختلف چرخه حیات، ریسک‌ویژه، تفاوت معناداری دارد. هم‌چنین نتایج نشان داد نوسان جریان نقدی، نقش میانجی را در رابطه بین ریسک‌ویژه و مراحل مختلف چرخه‌عمر، ایفا می‌کند. در نهایت نتایج حاکی از آن بود قطعیت اطلاعاتی نقش میانجی را در رابطه بین ریسک‌ویژه و مراحل مختلف چرخه عمر، ایفا نمی‌کند.

باباجانی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی وضعیت گزارشگری ریسک شرکتی در ایران و ارتباط ارزشی آن با بازده ویژه سهام پرداختند. جامعه آماری این پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۷-۱۳۹۹ بوده است که در نهایت ۱۴۵ سال-شرکت به‌عنوان نمونه‌آماري انتخاب شدند. طبق نتایج پژوهش، ریسک‌های افشاء شده، بیشتر ریسک‌های مالی و استراتژیک هستند که به محیط بیرونی شرکت ارتباط دارند و مدیران ریسک‌هایی را که ناشی از عملکرد خودشان است و به محیط درونی شرکت ارتباط دارد، کمتر گزارش نموده‌اند. هم‌چنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد بین امتیاز گزارشگری ریسک و بازده ویژه سهام رابطه معکوس و

<sup>4</sup> Lee et al

<sup>5</sup> Junker et al

<sup>6</sup> Bolkaran et al

<sup>1</sup> Serinivasan

<sup>2</sup> Bond

<sup>3</sup> Adams et al

معناداری وجود دارد و شرکت‌هایی که امتیاز گزارشگری ریسک بالایی دارند، بازده‌ویژه سهام آن‌ها پایین تر است. این نتایج می‌تواند در الزامات و رهنمودهای نهادهای نظارتی بر شرکت‌ها لحاظ شده و موجب ارتقا سطح گزارشگری ریسک در ایران گردد.

ابراهیمی قشقایی و همکاران (۱۴۰۰)، در مطالعه‌ای تحت عنوان بررسی تأثیر کارایی سرمایه‌گذاری بیشتر از حد و کم-تر از حد بر ریسک‌ویژه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، داده‌ها و اطلاعات نمونه آماری پژوهش طی دوره زمانی ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ جمع‌آوری شده است و برای بررسی و برازش داده‌های اولیه مدل از آزمون‌های آماری نظیر دوربین واتسون، کولموگروف اسمیرنوف، دیکی-فولر، دیکی فولر تعمیم‌یافته و فیلیپس پرون، استفاده شده است. همچنین برای بررسی فرضیه‌های پژوهش نیز از روش داده‌های تابلویی، اثرات ثابت و نرم‌افزار اقتصادسنجی ایویوز و درنهایت برای بررسی معنی‌داری معادله خط رگرسیون از آزمون فیشر و برای معنادار بودن ضرایب مدل نیز از آزمون آماری تی استفاده شده است. نتایج فرضیه اول پژوهش نشان داد کارایی سرمایه‌گذاری بیشتر از حد تأثیر مثبت معنی‌داری بر ریسک ویژه دارد، در نتیجه فرضیه اول پژوهش مورد تایید واقع شد؛ همچنین، نتایج فرضیه دوم نشان داد کارایی سرمایه‌گذاری کمتر از حد تأثیر منفی معنی‌داری بر ریسک-ویژه دارد، در نتیجه فرضیه دوم پژوهش نیز مورد تایید واقع شده است.

نصیری و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین کمیته‌مدیریت ریسک و ویژگی‌های کمیته حسابرسی با افشای مدیریت ریسک شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج تحقیق بیانگر وجود ارتباط مثبت و معنادار بین کمیته مدیریت ریسک و ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر افشای مدیریت ریسک است.

محمد و همکاران (۲۰۲۲) در مقاله‌ای به بررسی این موضوع پرداختند که آیا کمیته‌های حسابرسی موجب محدودشدن ریسک شرکت‌های تولیدی دارای مالکیت خانوادگی فعال

در بورس اوراق بهادار کشور مالزی می‌شود یا خیر. برای این منظور ۹۳۰ شرکت در دوره زمانی بین سال‌های ۲۰۰۴ الی ۲۰۰۹ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهند که استقلال کمیته حسابرسی ریسک شرکت‌ها را کاهش می‌دهد. علاوه بر این، آن‌ها دریافتند که مالکیت خانواده به‌طور منفی با خطرات خاص مرتبط است و در نهایت شرکت‌های خانوادگی ریسک‌گریزتر از شرکت‌های غیر خانوادگی هستند.

شاهزاد و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۲۲)، در پژوهشی به بررسی ریسک ویژه، ریسک بازار و ریسک کلی شرکت در دوره‌های مختلف چرخه عمر شرکت‌ها پرداختند. برای این منظور آن‌ها به بررسی شرکت‌های غیرمالی فعال در بورس اوراق بهادار کشور چین در دوره زمانی بین سال‌های ۲۰۰۷ الی ۲۰۱۸ مبادرت ورزیدند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که هر سه ریسک شرکت در دوره‌های معرفی، رشد و افول بالاتر است. چراکه در این دوره‌ها منابع پایه‌ای، مزیت رقابتی و توانایی‌های شرکت‌ها محدود می‌باشد. هم چنین، یافته‌ها نشان می‌دهد که در مرحله بلوغ میزان ریسک‌های شرکت در سطح پایین‌تری قرار دارد.

ابو و همکاران<sup>۲</sup> (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای به بررسی ریسک-شرکت، اطمینان بیش از حد مدیران و پاداش مدیران پرداختند. برای این منظور شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار ایالات متحده در دوره زمانی بین سال‌های ۲۰۰۷ الی ۲۰۱۶ را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهند که اولاً ارتباط مثبت و معنادار بین ریسک شرکت و پاداش مدیران تحت تأثیر اطمینان بیش از حد مدیران است و دوماً، ارتباط مثبت و معنادار بین ریسک شرکت و اطمینان بیش از حد تحت تأثیر پاداش مدیران شرکت‌هاست. هارجیتو و همکاران<sup>۳</sup> (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی و استراتژی بر عملکرد شرکت‌های دارای مالکیت خانوادگی پرداختند. برای این منظور ۷۰ شرکت فعال در بورس اوراق بهادار کشور اندونزی در دوره زمانی بین سال‌های ۲۰۱۴ الی ۲۰۱۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار

<sup>3</sup> Harjito et al

<sup>1</sup> Shahzad et al

<sup>2</sup> Abu et al

خاص است. هم‌چنین تحقیق حاضر از لحاظ روش و ماهیت از نوع همبستگی است. یعنی بررسی وجود رابطه و همبستگی بین متغیرها از طریق رگرسیون داده‌های پنلی، و روش شناسی تحقیق از نوع پس‌رویدادی (با استفاده از اطلاعات گذشته) است. فرضیه‌های مورد بررسی در این مطالعه به شرح زیر است:

(۱) مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت است.

(۲) مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت است.

### جامعه آماری و نمونه آماری

جامعه آماری این تحقیق کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران هستند که از سال ۱۳۹۰ لغایت ۱۴۰۱ در بورس فعال بوده‌اند. تعداد شرکت‌های فعال در بورس در این مقطع زمانی ۶۳۶ شرکت بوده است. با توجه به حجم نمونه بالا و دستیابی به یک حجم نمونه مناسب از روش غربالگری استفاده شده است. حجم نمونه با توجه به روش غربالگری برابر با ۱۴۱ شرکت ارائه شده است.

هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی تأثیر کمیته‌های حسابرسی بر ریسک شرکت‌های دارای مالکیت خانوادگی در بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که برای این منظور و به پیروی از محمد و همکاران (۲۰۲۲) از مدل‌های رگرسیونی چندمتغیره زیر بهره گرفته شده است:

گرفتند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهند که بین مالکیت خانوادگی و عملکرد مالی شرکت‌ها رابطه منفی و معناداری وجود دارد اما این ارتباط برای استقلال‌هیئت-مدیره و عملکرد مالی شرکت‌ها مثبت و معنادار به دست آمد. هم‌چنین، آن‌ها گزارش کردند که پاداش مدیران و استراتژی تنوع می‌تواند موجب افزایش عملکرد مالی شرکت شود.

داتا و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۲۱)، در مطالعه‌ای به بررسی ریسک ویژه و مدیریت اقلام تعهدی پرداختند. برای دستیابی به این هدف، آن‌ها به بررسی ۴۴۵۹۹ سال-شرکت در دوره زمانی بین سال‌های ۱۹۸۷ تا ۲۰۰۹ و در بورس اوراق بهادار ایالات متحده مبادرت ورزیدند. نتایج به دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد ارتباط مثبت و قوی بین ریسک ویژه شرکت‌ها و مدیریت اقلام تعهدی وجود دارد. بیشتر اینکه، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد ارتباط مثبت و معناداری بین نوسانات باقیمانده مدل سه عاملی فاما و فرنچ (۱۹۹۳) و مدل چهارعاملی کارهارت (۱۹۹۷)، و اقلام تعهدی تعهدی اختیاری وجود دارد. با توجه به این ادبیات پیشین ارایه شده، این مطالعه با هدف بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر ریسک‌های شرکت در بازار بورس اوراق بهادار تهران انجام می‌شود. مطالعات بسیار کمی بر روی شرکت‌های تولیدی خانوادگی متمرکز شده‌اند که در طول بحران مالی جهانی در سال‌های ۲۰۰۷-۲۰۰۸ بیشترین آسیب را دیدند. مطالعه حاضر به بحث جاری در مورد اثربخشی صلاحیت و استقلال کمیته حسابرسی در کاهش خطرات شرکت کمک می‌کند.

### ۳. روش شناسی تحقیق

تحقیق حاضر بر منبای هدف از نوع تحقیقات کاربردی است. هدف تحقیق کاربردی، توسعه دانش کاربردی در یک زمینه

(۱)

$$\begin{aligned} \text{SYSTEMATIC}_{it} = & \beta_0 + \beta_1 \text{ACQUALIRATIO}_{it} + \beta_2 \text{ACINDEP}_{it} + \beta_3 \text{MEN}_{it} + \beta_4 \text{ACQUALIRATIO}_{it} \\ & * \text{FAMILYOWNERSHIP}_{it} + \beta_5 \text{FAMILYOWNERSHIP}_{it} + \beta_6 \text{FAMPERECENT}_{it} \\ & + \beta_7 \text{ACMEMBER}_{it} + \beta_8 \text{ACMEET}_{it} + \beta_9 \text{INDEP}_{it} + \beta_{10} \text{CHAIRINDEP}_{it} \\ & + \beta_{11} \text{MARKETCONCENTRAION}_{it} + \beta_{12} \text{BIG}_{it} + \beta_{13} \text{BSIZE}_{it} + \beta_{14} \text{LEVERAGE}_{it} \\ & + \beta_{15} \text{TENURE}_{it} + \beta_{16} \text{ASSET}_{it} + \beta_{17} \text{MBRATIO}_{it} + \beta_{18} \text{ROA}_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

(۲)

$$\begin{aligned} \text{SYSTEMATIC}_{it} = & \beta_0 + \beta_1 \text{ACQUALIRATIO}_{it} + \beta_2 \text{ACINDEP}_{it} + \beta_3 \text{MEN}_{it} + \beta_4 \text{MEN}_{it} \\ & * \text{FAMILYOWNERSHIP}_{it} + \beta_5 \text{FAMILYOWNERSHIP}_{it} + \beta_6 \text{FAMPERECENT}_{it} \\ & + \beta_7 \text{ACMEMBER}_{it} + \beta_8 \text{ACMEET}_{it} + \beta_9 \text{INDEP}_{it} + \beta_{10} \text{CHAIRINDEP}_{it} \\ & + \beta_{11} \text{MARKETCONCENTRAION}_{it} + \beta_{12} \text{BIG}_{it} + \beta_{13} \text{BSIZE}_{it} + \beta_{14} \text{LEVERAGE}_{it} \\ & + \beta_{15} \text{TENURE}_{it} + \beta_{16} \text{ASSET}_{it} + \beta_{17} \text{MBRATIO}_{it} + \beta_{18} \text{ROA}_{it} + \varepsilon_{it} \end{aligned}$$

در مدل فوق:

#### متغیر وابسته: ریسک شرکت

برای اندازه‌گیری ریسک شرکت‌ها از شاخص ریسک سیستماتیک استفاده می‌شود که به پیروی از محمد و همکاران (۲۰۲۲) به صورت زیر تعریف می‌شوند:

#### ریسک سیستماتیک (*SYSTEMATIC*)

برای اندازه‌گیری ریسک سیستماتیک از شاخص ضریب بتا استفاده می‌شود. ضریب بتا نشان‌دهنده حساسیت نرخ بازده ماهانه سهام شرکت‌ها نسبت به نرخ بازده ماهانه پرتفوی بازار است که با استفاده از میانگین نرخ بازده بازار و نرخ بازده سهام محاسبه می‌شود. این متغیر طبق فرمول (۳) با استفاده از نرم‌افزار ره‌آوردنویین به شرح ذیل است:

(۳)

$$BETA_{it} = \frac{COV(R_m, R_i)}{\sigma^2(R_m)}$$

در فرمول بالا داریم:

$COV(R_m, R_i)$ : تغییرات بازده سهام نسبت به بازار بازار.

$\sigma^2(R_m)$ : واریانس بازده بازار.

#### ریسک ویژه (*IDIOSYNCRATIC*)

#### متغیر مستقل: ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی

متغیر مستقل در مطالعه حاضر ویژگی‌های کمیته‌های حسابرسی شرکت‌هاست که برای اندازه‌گیری آن به پیروی از محمد و همکاران (۲۰۲۲) از تعاریف عملیاتی زیر بهره گرفته می‌شود:

#### تخصص اعضای کمیته حسابرسی

*ACQUALIRATIO*): برابر است با نسبت مدیران دارای

تخصص (دارای مدرک حسابرسی) عضو کمیته-حسابرسی به کل اعضای کمیته حسابرسی شرکت در پایان سال مالی.

#### استقلال اعضای کمیته حسابرسی (*ACINDEP*):

برابر است با نسبت مدیران غیرموظف به کل اعضای کمیته حسابرسی شرکت در پایان سال مالی.

#### صلاحیت حرفه‌ای (*MEN*):

برابر است با نسبت مدیران دارای صلاحیت حرفه‌ای در نهادهای حسابداری (عضو جامعه حسابداران رسمی) به کل اعضای کمیته حسابرسی شرکت در پایان سال مالی.

#### متغیر تعدیل گر: مالکیت خانوادگی

#### (*FAMILYOWNERSHIP*)

متغیر مستقل در پژوهش حاضر مالکیت خانوادگی است که برای اندازه‌گیری این متغیر به پیروی از محمد و همکاران (۲۰۲۲) و فخاری و فصیح (۱۳۹۵) از تعریف زیر استفاده شده است. به این ترتیب که اگر شرکتی دارای یکی از دو شرط زیر باشد دارای مالکیت خانوادگی در نظر گرفته می‌شود و از نسبت سهام تحت تملک اعضای خانوادگی به کل سهام شرکت برای متغیر مالکیت خانوادگی استفاده می‌شود. برای اندازه‌گیری مالکیت خانوادگی از دو تعریف زیر استفاده شده است:

➤ سهامدار حقیقی مالک ۲۰ درصد سهام عادی شرکت باشد؛

➤ یکی از اعضای هیئت‌مدیره، خود، به تنهایی مالک حداقل ۵ درصد سهام عادی و یا مجموع سهام عضو حقیقی هیئت‌مدیره و اعضای خانواده و فامیل وی، حداقل ۵ درصد مجموع سهام عادی شرکت باشد.

#### ۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها

اولین مرحله در تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش بیان ویژگی‌های کلی داده‌های مربوط به متغیرهای پژوهش از نظر میانگین، حداقل، حداکثر و انحراف معیار است که در جدول (۱) ارائه گردیده است. تعداد شرکت مورد بررسی ۱۴۱ شرکت در دوره زمانی یازده ساله بین سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۱ بوده و پس از جمع‌آوری داده‌ها مورد تجزیه و

تحلیل قرار گرفته شده است. نتایج تحلیل توصیفی داده‌ها نشان می‌دهند که ریسک ویژه شرکت‌ها به طور متوسط ۰/۰۰۰۲ درصد است که حداکثر آن ۸۵ درصد و حداقل آن منفی ۸۴ درصد به دست آمده است. هم چنین، ریسک سیستماتیک شرکت‌ها به طور میانگین ۶۲ درصد به دست آمده که بالاترین آن ۳/۷ و پایین ترین آن منفی ۳/۹ است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	میانگین	حداکثر	حداقل	انحراف معیار
ریسک سیستماتیک	SYSTEMATIC	0.6270	3.7708	-3.930	0.8526
تخصص کمیته حسابرسی	ACQUALIRATIO	0.5803	1.0000	0.0000	0.1885
استقلال کمیته حسابرسی	ACINDEP	0.6602	1.0000	0.0000	0.3421
صلاحیت حرفه ای کمیته حسابرسی	MEN	0.2122	0.2857	0.0000	0.0481
مالکیت خانوادگی	FAMILYOWNERSHIP	0.0374	0.7500	0.0000	0.1279
درصد مدیران خانوادگی	FAMPERECENT	0.0221	0.2000	0.0000	0.0625
اندازه کمیته حسابرسی	ACMEMBER	3.0761	5.0000	3.0000	0.3736
تعداد جلسات کمیته حسابرسی	ACMEET	9.0925	22.000	4.0000	3.0311
استقلال هیئت مدیره	INDEP	0.5250	1.0000	0.0000	0.1863
مدیر مستقل	CHAIRINDEP	0.1158	1.0000	0.0000	0.3202
تمرکز مالکیت	MARKETCONCENTRAION	0.4670	0.9477	0.0000	0.2046
نوع حسابرس	BIG	0.2009	1.0000	0.0000	0.4009
اندازه هیئت مدیره	BSIZE	0.7003	0.8450	0.4771	0.0195
اهرم مالی	LEVERAGE	0.4440	0.9086	0.0134	0.1918
دوران تصدی مدیرعامل	TENURE	0.5480	0.9030	0.0000	0.2463
اندازه شرکت	ASSET	15.073	21.327	11.361	1.5623
ارزش بازار به دفتری	MBRATIO	3.6888	16.829	0.6446	3.6241
سودآوری	ROA	0.1715	0.6819	-0.297	0.1536

در گام دوم با استفاده از آزمون لوین، لین و چور (LLC) مانایی متغیرهای پژوهش مورد آزمون قرار گرفته است. نتایج حاصل از آزمون ریشه واحد متغیرهای تحقیق در جدول (۲) ارائه شده است. با توجه به اینکه سطح معناداری کلیه متغیرهای پژوهش کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان پذیرفت که تمامی متغیرها مانا هستند.

جدول ۲. نتایج آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	آماره آزمون	سطح معناداری
ریسک سیستماتیک	SYSTEMATIC	-8.588614	0.0000
تخصص کمیته حسابرسی	ACQUALIRATIO	-8.035985	0.0000
استقلال کمیته حسابرسی	ACINDEP	-11.71505	0.0000



0.0000	-11.86761	MEN	صلاحیت حرفه ای کمیته حسابرسی
0.0000	-33.34677	FAMILYOWNERSHIP	مالکیت خانوادگی
0.0000	-9.183469	FAMPERECENT	درصد مدیران خانوادگی
0.0000	-10.70650	ACMEMBER	اندازه کمیته حسابرسی
0.0000	-10.70650	ACMEET	تعداد جلسات کمیته حسابرسی
0.0000	-7.876937	INDEP	استقلال هیئت مدیره
0.0000	-9.938683	CHAIRINDEP	مدیر مستقل
0.0000	-12.35726	MARKETCONCENTRAION	تمرکز مالکیت
0.0000	-13.49199	BIG	نوع حسابرس
0.0000	-13.29725	BSIZE	اندازه هیئت مدیره
0.0000	-14.12793	LEVERAGE	اهرم مالی
0.0000	-17.67002	TENURE	دوران تصدی مدیرعامل
0.0072	-3.539749	ASSET	اندازه شرکت
0.0000	-26.55157	MBRATIO	ارزش بازار به دفتری
0.0000	-6.429330	ROA	سودآوری

استفاده از الگوی اثرات ثابت در مقابل الگوی اثرات تصادفی استفاده می‌شود. بدین ترتیب که وقتی سطح معناداری آزمون هاسمن بالاتر از خطای ۵ درصد باشد، از روش اثرات تصادفی و برای سطح خطای کمتر از ۵ درصد از روش اثرات ثابت بهره گرفته می‌شود. نتایج آزمون‌های چاو و هاسمن در جدول (۳) آمده است:

پس از انجام آزمون‌های تشخیصی به برآورد مدل رگرسیونی اول تحقیق پرداخته شده است.

قبل از برآزش الگوی پژوهش، ابتدا لازم است آزمون تشخیصی چاو ( $F$  لیمر) برای انتخاب از بین الگوهای داده-های ترکیبی معمولی در مقابل الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت انجام شود. در صورتی که نتیجه آزمون چاو بالاتر از خطای ۵ درصد باشد، از روش داده‌های تلفیقی بهره گرفته شده و در صورتی که زیر ۵ درصد باشد، می‌توان از روش داده‌های پانلی (تابلویی) استفاده کرد. اما اگر روش داده‌های پانلی (تابلویی) دارای اولویت باشد، لازم است تا آزمون هاسمن نیز انجام شود. از آزمون هاسمن برای تعیین

#### جدول ۳. نتایج آزمون چاو و هاسمن

آزمون	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
چاو ( $F$ لیمر)	1.199380	(140,687)	0.0747	تلفیقی
هاسمن	-	-	-	-

#### جدول ۴. نتایج تخمین مدل رگرسیونی اول

متغیر وابسته	ریسک سیستماتیک
متغیر	ضریب
C	0.973022
	0.0001

0.7665	-0.011139	ACQUALIRATIO
0.5042	-0.013135	ACINDEP
0.0150	-0.334750	MEN
0.0000	0.045092	ACQUALIRATIO*FAMILYOWNERSHIP
0.0000	0.026044	FAMILYOWNERSHIP
0.0004	-0.686347	FAMPERECENT
0.0000	-0.140020	ACMEMBER
0.0023	0.005833	ACMEET
0.0000	0.446089	INDEP
0.1480	-0.030235	CHAIRINDEP
0.0000	-0.003564	MARKETCONCENTRAION
0.1522	0.024325	BIG
0.0000	-0.159978	BSIZE
0.0000	-0.540975	LEVERAGE
0.0000	0.132139	TENURE
0.0000	0.091430	ASSET
0.0029	0.002759	MBRATIO
0.0000	-0.329872	ROA
	0.4921	ضریب تعیین تعدیل شده
	91.59	F آماره
	0.000000	معناداری

وجود دارد. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر مستقل تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی شرکت منفی است که نشان می‌دهد با افزایش تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی، ریسک ویژه شرکت‌ها کاهش پیدا کرده است.

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر مستقل استقلال اعضای کمیته حسابرسی شرکت (*ACINDEP*) در مدل کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین استقلال اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر مستقل استقلال کمیته حسابرسی شرکت منفی است که نشان می‌دهد با افزایش استقلال اعضای کمیته حسابرسی، ریسک ویژه شرکت‌ها کاهش پیدا کرده است.

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر مستقل صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی شرکت (*MEN*) در هر مدل کمتر از

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر تعدیل گر تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی\*مالکیت خانوادگی شرکت (*ACQUALIRATIO\*FAMILYOWNERSHIP*) کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر تعدیل گر تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی\*مالکیت خانوادگی شرکت مثبت است که نشان می‌دهد این اثر مستقیم است.

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر مستقل تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی شرکت (*ACQUALIRATIO*) در مدل کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین تخصص مالی و حسابداری اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری

خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر مستقل صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی شرکت منفی است که نشان می‌دهد با افزایش صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی، ریسک ویژه شرکت‌ها کاهش پیدا کرده است.

### مدل رگرسیونی دوم

قبل از برازش الگوی دوم پژوهش، ابتدا لازم است آزمون تشخیصی چاو ( $F$  لیمر) برای انتخاب از بین الگوهای داده-های ترکیبی معمولی در مقابل الگوی داده‌های تابلویی با اثرات ثابت انجام شده است. نتایج آزمون‌های چاو و هاسمن در جدول (۵) آمده است:

پس از انجام آزمون‌های تشخیصی به برآورد مدل رگرسیونی دوم تحقیق پرداخته شده است.

### جدول ۵. نتایج آزمون چاو و هاسمن

آزمون	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
چاو ( $F$ لیمر)	1.136026	(140,687)	0.1552	تلفیقی
هاسمن	-	-	-	-

### جدول ۱۰. نتایج تخمین مدل رگرسیونی دوم

ریسک سیستماتیک	متغیر وابسته
معناداری	متغیر
0.0012	0.823461
0.0000	0.160127
0.3547	-0.018253
0.0000	-0.105988
0.0000	0.127726
0.0000	0.007982
0.3950	-0.160950
0.0000	-0.132917
0.3259	0.001891
0.0000	0.433192
0.3390	-0.020013
0.0000	-0.003494
0.0807	0.029715
0.0000	-0.152248
0.0000	-0.556614
0.0000	0.163427
0.0000	0.090870
0.0096	0.002407
0.0000	-0.376862
0.4904	ضریب تعیین تعدیل شده
89.809	آماره $F$
0.0000	معناداری

دو مدل کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر تعدیل‌گر صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی\*مالکیت خانوادگی شرکت ( $MEN*FAMILYOWNERSHIP$ ) در هر

شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر تعدیل‌گر صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی\* مالکیت خانوادگی شرکت مثبت است که نشان می‌دهد این اثر مستقیم است.

##### ۵. نتیجه گیری

هدف این مطالعه بررسی تأثیر کمیته‌های حسابرسی بر ریسک شرکت‌های دارای مالکیت خانوادگی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بود. برای این منظور و به پیروی از محمد و همکاران (۲۰۲۲) در ابتدا به بررسی رابطه بین تخصص مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی با ریسک شرکت‌ها پرداخته شد و سپس اثر تعدیلی مالکیت خانوادگی بر این ارتباط‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. ضمن اینکه اثر متغیرهای درصد مدیران خانوادگی، اندازه کمیته حسابرسی، تعداد جلسات کمیته حسابرسی، استقلال هیئت مدیره، مدیر مستقل، تمرکز مالکیت، نوع حسابرس، اندازه هیئت مدیره، اهرم مالی، دوران تصدی مدیرعامل، اندازه شرکت، ارزش بازار به دفتری و سودآوری در مدل‌های رگرسیونی کنترل شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله زمانی سال‌های یازده ساله بین سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۴۰۱ استفاده شده است و نمونه نهایی متشکل از ۱۴۱ شرکت بوده که پس از اعمال محدودیت‌های مورد نظر در این پژوهش انتخاب شده‌اند.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که در مجموع بین تخصص مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته‌های حسابرسی با ریسک شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. علاوه بر این، مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین تخصص مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت است. به طور مشخص‌تر یافته‌ها نشان دادند که تخصص‌های مالی و حسابداری، استقلال و صلاحیت حرفه‌ای موجب کاهش ریسک سیستماتیک و ویژه شرکت‌ها در دوره زمانی پژوهش شده است و این در حالی است که

مالکیت خانوادگی موجب کاهش این ارتباط منفی شده و در نتیجه ریسک شرکت‌ها را افزایش می‌دهد. این یافته‌ها می‌تواند برای بسیاری از فعالان بازار سرمایه از جمله سرمایه گذاران، تحلیل‌گران، قانون‌گذاران و حساب‌رسان مفید باشد. **فرضیه اول: بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت رابطه وجود دارد.**

در فرضیه اول پژوهش به بررسی رابطه بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد که با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر مستقل صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی شرکت در هر دو مدل کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر مستقل صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی شرکت منفی است که نشان می‌دهد با افزایش صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی، ریسک ویژه شرکت‌ها کاهش پیدا کرده است. در این ارتباط بایستی اذعان کرد که مطالعات در بسیاری از کشورها از اهمیت یک حسابدار حرفه‌ای بودن در کاهش دستکاری سود حمایت می‌کند. کارشناس مالی را به عنوان شخصی تعریف می‌کند که دانش و تجربه به عنوان حسابدار عمومی با حسابدار عمومی رسمی یا انجمن حسابداران رسمی خبره را دارد. این همچنین شامل کسانی می‌شود که تجربیات خود را به عنوان مدیر اجرایی و مدیر ارشد مالی یک شرکت جمع‌آوری می‌کنند. اعضای کمیته حسابرسی به عنوان بخشی از اعضای کمیته حسابرسی واجد شرایط، باید اصول پذیرفته شده حسابداری را درک کنند و بتوانند به حساب‌رسان توصیه‌هایی ارائه دهند. یک حسابدار حرفه‌ای واجد شرایط برای یک کمیته حسابرسی موثر به دلیل افزایش قوانین پیچیده حسابداری ضروری تلقی می‌شود. از آنجایی که حسابداران حرفه‌ای به عنوان حسابداران آموزش دیده در نظر گرفته می‌شوند و قبل از اینکه به عنوان حسابدار حرفه‌ای شناخته شوند، دارای تجربه شغلی لازم

شود و در ادامه نیز با توجه به ادبیات موضوعی و پیشینه پژوهش، موضوعات پیشنهادی جهت انجام پژوهش‌های آتی معرفی خواهد گردید.

➤ با توجه به نتیجه به دست آمده برای فرضیه اول پژوهش پیشنهاد می‌شود سهام داران نسبت با انتخاب حسابرسان عضو کمیته‌های حسابرسی، حساسیت بیشتری قایل شوند و خواستار حسابرسی با صلاحیت‌های حرفه‌ای بالاتری شوند.

➤ با توجه به نتیجه به دست آمده برای فرضیه دوم پژوهش پیشنهاد می‌شود سازمان بورس اوراق بهادار تهران با اجرای سازوکارهای کارآمد موجبات اطمینان سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و فعالین بازار سرمایه از ارتباط بین کمیته‌های حسابرسی، مالکیت خانوادگی و ریسک شرکت‌ها شود و رفته رفته زمینه‌های کارایی بازار سرمایه را فراهم آورد.

#### منابع

خواجوی، شکراله. اسحاقی، احمد (۱۳۹۳)، بررسی تأثیر مالکیت خانوادگی و غیرخانوادگی بر محافظه کاری در گزارش‌گری مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مجله پیشرفت‌های حسابداری دانشگاه شیراز، ۲(۲)، ۸۶-۵۳.

شمس زاده، باقر؛ سیف، اصغر؛ شرفیانی، محسن (۱۳۹۴)، بررسی تأثیر تخصص شریک موسسه حسابرسی بر حق الزحمه حسابرسی، سومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت.

علی بیگی، رضا، غفارزاده، ایمان (۱۳۹۳). بررسی تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تمرکز مالکیت در شرکت‌های پذیرفته شده بورس تهران. کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت.

مهرآذین، علیرضا، قیدیان، بشیر، فروتن، امید؛ تقی پور، محمد (۱۳۹۲) «مالکیت خانوادگی، غیر خانوادگی شرکت‌ها و مدیریت سود» پایان‌نامه دکتری، دانشگاه اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

نصیری، سعید؛ نوروزی، معصومه؛ درویشی، کوثر (۱۴۰۰)، بررسی رابطه بین کمیته مدیریت ریسک و ویژگی‌های

هستند، بنابراین می‌توانند ریسک ویژه و سیستماتیک شرکت‌ها را با افزایش کیفیت گزارش‌های مالی کاهش دهند. این یافته‌ها سازگار با نتایج مطالعه محمد و همکاران (۲۰۲۲) است.

**فرضیه دوم: مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت است.**

با توجه به اینکه سطح معناداری به دست آمده برای متغیر تعدیل‌گر صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی\*مالکیت خانوادگی شرکت در هر دو مدل کمتر از خطای ۵ درصد است، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مالکیت خانوادگی دارای اثر تعدیلی بر رابطه بین صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی و ریسک شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. بیشتر اینکه ضریب به دست آمده برای متغیر تعدیل‌گر صلاحیت حرفه‌ای اعضای کمیته حسابرسی\*مالکیت خانوادگی شرکت مثبت است که نشان می‌دهد این اثر مستقیم است. در این ارتباط می‌توان به این موضوع پرداخت که یکی از ضعف‌های کلیدی کمیته حسابرسی، درک ضعیف استانداردهای حسابداری و عدم درک از عملیات تجاری و صنعت است. با توجه به پیچیده تر شدن معاملات حسابداری و تجارت بین‌المللی، نگرانی در مورد صلاحیت اعضای کمیته حسابرسی در نظارت بر فعالیت‌های عملیاتی شرکت‌ها وجود دارد. مطالعات پیشین انتصاب اعضای کمیته حسابرسی را بر اساس ارتباط سیاسی و شبکه هم‌تایان مستند می‌کند. به همین ترتیب، این نگرانی قانون‌گذاران را در مورد معیارهای صلاحیت هیئت مدیره افزایش داده است، که استدلال می‌شود بسیار محدود و ضعیف تعریف شده است. در مجموع می‌توان ادعان داشت که مالکان خانوادگی با افزایش کنترل بر گزارش‌های حسابرسی و کاهش کیفیت آن برای بهره‌گیری‌های شخصی، ریسک شرکت‌ها را افزایش می‌دهند. این یافته‌ها سازگار با نتایج مطالعه محمد و همکاران (۲۰۲۲) است.

پیشنهادهای پژوهش حاضر در دو بخش جداگانه ارائه می‌گردد. ابتدا پیشنهادهای برگرفته از نتایج پژوهش عنوان می‌

- Bushman, R.M., Smith, A.J. (2001). *Financial accounting information and corporate governance. Journal of Accounting Economics*, 31, 233-237
- Chan, S.G., Koh, E.H. and Abd Karim, M.Z. (2016), "The Chinese banks' directors and their risk-taking behavior", *Chinese Management Studies*, 10, 291-311.
- Chi, C. W., Hung, K., Cheng, H. W., & Tien Lieu, P. (2014). *Familyfirms and earnings management in Taiwan: Influence of corporate governance. International Review of Economics & Finance*, 36, 88-98.
- Choi, Y.K. Han, S.H., Lee, H. (2014). *Audit committees, corporate governance, and shareholder wealth: Evidence from Korea. Journal of Accounting Public Policy*, 33, 470-489
- Cohen. D., Zarowin, P. (2011). *Accrual-base and real earnings management activities around seasoned equity offering. Journal of Accounting and Economics*, 50, 2-19
- Davidson, R, Xie, B and Xu, W. (2004). *Market reaction to voluntary announcements of audit Committee appointments: The effect of financial expertise. Journal of Accounting and Public Policy*, 23(1): 102-253.
- Harjito D. Agus, Universitas Islam Indonesia, Indonesia (2021), *The Effect Of Corporate Governance And Corporate Strategy On Family Firm Performance In Indonesia, The Journal of Applied Business Research – January/February 2021* 37.
- Ho, S.M., Wong, K. (2001). *A study of the relationship between corporate governance structures and the extent of voluntary disclosure. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 10, 139-156
- Kim, Y., & Gao, F. Y. (2013). *Does family involvement increase business performance? Family-longevity goals' کمیته حسابرسی با افشای مدیریت ریسک شرکت های عضو بورس اوراق بهادار تهران، دومین کنفرانس بین المللی چالش ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع و مدیریت و حسابداری، ۱-۱۲.*
- ولی زاده، فرزانه. قدرت الله، برزگر (۱۳۹۴)، بررسی ارتباط بین مدیریت ریسک و سطح افشای مسئولیت اجتماعی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پنجمین کنفرانس ملی و سومین کنفرانس بین المللی حسابداری و مدیریت با رویکردهای کاربردی و پژوهش های نوین.
- هشی، عباس، شیخی، کیوان، رشیدی، یداله، درگاهی، اسماعیل (۱۳۹۲) «بررسی تأثیر برخی از ویژگی های هیأت مدیره بر نوع اظهارنظر حسابرسان» حسابرس، نظریه و عمل، ۱، ۹۱-۱۰۸.
- Abernathy, J.L., Beyer, B., Masli, A., stefaniak, C. (2014). *The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness. Advances in Accounting*, 30(2), 283-297
- Adams, R. B., Almeida, H. and Ferreira, D. (2005), *Powerful CEOs and their impact on corporate performance, Review of Financial Studies* 18, 1403-1432.
- Akhtaruddin, M., Haron, H. (2010). *Board ownership, audit committees'effectiveness and corporate voluntary disclosures. Asian Review of Accounting*, 18(1), 68-82.
- Ali, A., Chen, T.Y. and Radhakrishnan, S. (2007), "Corporate disclosures by family firms", *Journal of Accounting and Economics*, 44, 238-286.
- Anderson, R. C., and Reeb, D. M. (2003). *Founding-family ownership and firm performance: evidence from the S&P 50. Journal of Finance*, 58 (3), 1301-1328.
- Bansal. N., Sharma, A.K. (2016). *Audit committee, corporate governance & firm performance. International Journal of Economics and Finance*, 8(3), 103-116.

Malaysia”, *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 10, 74-99.

Ng, T.H., Lee-Lee, C., Hishamuddin, I. (2012). *Is the risk management committee only a procedural compliance? An insight into managing risk taking among insurance companies in Malaysia. The Journal of Risk Finance*, 14(1), 71-86

Otero, L., Alaraj, R. and Lado-Sestayo, R. (2019), “How corporate governance and ownership affect banks’ risk-taking in the MENA countries?”, *European Journal of Management and Business Economics*, 29, 182-198.

Persons, O.S. (2009). *Audit committee characteristics and earlier voluntary ethics disclosure among fraud and no-fraud firms. International Journal of Disclosure and Governance*, 6(4), 284-297

Rahmat, M.M., Iskandar, T.M. (2009). *Audit committee characteristics in financially distressed and non-distressed companies. Managerial Auditing Journal*, 24(7), 624-638.

Zhang, Y., Zhou, J. and Zhou, N. (2007), “Audit committee quality, auditor independence, and internal control weaknesses”, *Journal of Accounting and Public Policy*, 26, 300-327.

*moderating role in Chinese family firms. Journal of Business Research*, 66, 265–274.

Krishnan, G.V. and Visvanathan, G. (2008), “Does the SOX definition of an accounting expert matter? The association between audit committee directors’ accounting expertise and accounting conservatism”, *Contemporary Accounting Research*, 25, 827-857.

Li, D (2007). *Auditor tenure and accounting conservatism. PhD Thesis, Georgia Institute of Technology*

Li, H., Jahera Jr, J. S., and Yost, K. (2013), *Corporate risk and corporate governance: another view, Managerial Finance*, 39, 204-227

Mohammad Wan Masliza Wan, Nik Mohamad Zaki Nik Salleh, Wan Fadzilah Wan Yusoff (2022), *Does audit committee constrain firms’ risks in Malaysian family manufacturing firms? The current issue and full text archive of this journal is available on Emerald Insight at: <https://www.emerald.com/insight/1030-9616.htm>*

Mohammad, W.M.W. and Wasiuzzaman, S. (2019), “Effect of audit committees independence, board ethnicity and family ownership on earnings management in

**The impact of audit committees on the financial and economic risk of companies**

*Mir Mohammad Pouraghdam<sup>1</sup>*

*Taghi Tarabi<sup>2</sup> \**

*Abbas Memaranjad<sup>3</sup>*

*Taymor Mohammadi<sup>4</sup>*

**Abstract**

*The main issue investigated in the current research is the impact of audit committees on the risk of family-owned companies listed in the Tehran Stock Exchange. For this purpose, at first, the relationship between financial and accounting expertise, independence and professional competence of audit committee members with the risk (specific and systematic) of companies was investigated and then the moderating effect of family ownership on These correlations were analyzed. To test the hypotheses of the research, the financial information of the companies accepted in the Tehran Stock Exchange was used in the time interval of eleven years between 2011 and 2022, and the final sample consisted of 141 companies. which were selected after applying the desired restrictions in this research. After measuring the research variables, multivariate regression analysis was used to test the research hypotheses. The tests were conducted using Eviews8 software and the statistical technique of consolidated data. The findings of the present research showed that there is a significant relationship between financial and accounting expertise, independence and professional competence of audit committee members and companies' risk. In addition, family ownership has a moderating effect on the relationship between financial and accounting expertise, independence and professional competence of audit committee members, and company risk.*

**Key words:** *financial and accounting expertise, independence, professional qualification of audit committee members, company risk.*

---

<sup>1</sup> PhD student, Department of Economics, Faculty of Economics and Management, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran [m.poraghdam@iauctb.ac.ir](mailto:m.poraghdam@iauctb.ac.ir)

<sup>2</sup> Associate Professor, Department of Economics, Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author) [t.torabi@iauctb.ac.ir](mailto:t.torabi@iauctb.ac.ir)

<sup>3</sup>Assistant Professor, Economics Department, Research Sciences Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran [a.memarnezhad@iauctb.ac.ir](mailto:a.memarnezhad@iauctb.ac.ir)

<sup>4</sup>Professor, Department of Economics, Faculty of Economics, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran [t.mphammadi@atu.ac.ir](mailto:t.mphammadi@atu.ac.ir)